

**Старац Патапије Светогорац
Свештени Скит Свете Тројице – Кавсокаливија
Света Гора, Грчка**

**ЗНАЧАЈ КОНТИНУИТЕТА
МОНАШКОГ ПРЕДАЊА У ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ:
САВРЕМЕНО ИСКУСТВО СВЕТЕ ГОРЕ**

Ваша Високопреосвештенства, свети игумани и игуманије, часни оци, драга у Христу браћо и сестре,

Пре свега хтео бих да изразим велику благодарност за прилику коју сте дали мојој смерности да учествује на овом значајном скупу, заједно са истакнутим предавачима. Такође, радујем се заједно са вама поводом прославе светлог јубилеја 50 година од поновног успостављања Свештене Епархије врањске.

Велику благодарност изражавам светом игуману Свештеног манастира Хиландара, пријатељу Свештене Келије Светог Акакија, архимандриту Методију, за његову братољубиву иницијативу, предлог и старање да се, из Свете Горе и удаљене Кавсокаливије, данас нађем овде међу вама, на освештаној и страдалној српској земљи.

Тема је свештено предање, а посебно монашко предање и велики значај који континуитет предања има за Православну Цркву.

Свештено Предање у Православној Цркви представља, не просто скуп црквених обичаја или историјских споменика, већ само живо присуство Светог Духа у Телу Господа нашег Исуса Христа, које је Црква. Ради се о континуитету апостолског сведочења кроз векове, што очувава аутентичност вере и етоса Цркве.

Монаштво, од своје појаве у 4. веку до данас, постоји као најдоследнији израз тог живог предања. Монаштво је одувек било један од носећих стубова Православне Цркве. Не ради се просто о

некаквом начину живота који је одсечен од света, већ о живом и динамичном изразу јеванђелске поруке. Ради се, између осталог, о најдубљем и најаутентичнијем одговору на призив Господа нашег Исуса Христа: *Остави све и идођи за мном*. Монаштво у Православној Цркви функционише не само као лични пут ка обожењу и спасењу душе, него и као живо очување свештеног Предања Цркве. Монаси, нестицањем (тј. сиромаштвом), послушношћу и девственошћу, које су три основне монашке врлине, труде се да спроведу у дело јеванђелски живот. У православним манастирима очувана су литургијска правила и светоотачко наслеђе, које често бива измењено или заборављено у животу у свету. Посебно Света Гора, као јединствена на свету аутономна монашка држава, представља живу радионицу, у којој се монашким предањем живи непрекидно.

Монаштво је кроз сва времена било један од главних носилаца и чувара тог Предања Цркве, будући да је око себе окупљало личности које су свецело посвећене духовном животу, молитви и чувању православне вере. Посебно се светогорско монаштво активно супротставља тежњама посветовњачења (секуларизације) које представљају искушење за Цркву. Верност Предању није резултат стерилног конзервативизма, већ свесног избора монаха који су се посветили Богу.

Монашко предање није просто скуп црквених обичаја или свештених навика. Оно је начин постојања! Континуитетом монашког предања непрестано се даје живо сведочење да Црква не може да дође у ситуацију да изгуби јеванђелску истину уколико са побожношћу и посвећењем држи предања Светих Отаца. Ово искуство није затворено и ограђено манастирским зидовима, већ се пружа целом свету као светла стаза у тами нашег времена.

Монаштво није просто начин живота за мали број људи, већ представља истакнути вид православног духовног живота. Православни манастири сачували су неповређеним и неисквареним светоотачко богословље, литургијске поретке и подвижничко искуство. Чак и када су друштва пролазила кроз бурна цивилизацијска и социјална превирања и промене, монаштво је

наставило да буде тачка ослоња за Цркву. У дуговековној историји Цркве, монаси су преузимали кључну улогу у очувању вере и црквеног Предања. Током иконоборства, монаси, нарочито они из Студитског манастира у Цариграду и из Палестине, бранили су свете иконе, често плаћајући то сопственим животом. У време турског ропства, како у грчким, тако и у српским крајевима, манастири су функционисали као центри народне писмености и образовања. Монаштво, генерално, делује као противтежа притисцима секуларизације на пољу Цркве. Монаси не прилагођавају веру било којим друштвеним трендовима, већ својим начином живота призивају свет да се уздигне ка вечном, ка божанском, строгим држањем поста, служењем без присиле свих дневних и ноћних богослужења и богољубивим посвећењем учењу светих Отаца Цркве. У наше време, личности попут светог Јосифа Исихасте и светог Пајсија Светогорца поново су распламсале исихастичко и светоотачко предање, пружајући свету аутентично духовно руковођење.

Монаси нису просто чувари Предања, већ, кроз своје искуство, живе и тумаче дух Светих Отаца. Преподобни Пајсије Светогорац, премда није имао академско образовање, руководио је мноштво људи светоотачком речју, утемељеном у опиту Божијег присуства у његовом освештаном животу, а не у интелекту. Говорио је: „Бог не тражи речи, већ срце. Срце је кључ Раја“. Свети Силуан Атонски и његов ученик, свети Софроније Есекски, строго су вршили духовно делање сећања на смрт и послушност, непрестано негујући смирење, достижући на тај начин велике висине богословског расуђивања. Њихова реч и учење данас представљају духовни путоказ целом православном свету. Светогорско искуство Свете Горе показује да се преношење монашког предања следећој генерацији монаха врши, не превасходно књигама или учењем, већ духовним очинством, везом Старца и послушника.

У доба у којем збрка карактерише савремена друштва, а брзина и технологија често удаљавају човека од његовог унутрашњег живота, монаштво остаје као сведочење другачије перспективе: перспективе живота свецело посвећеног Богу. Ово сведочење монаштва није ограничено само на прошлост, већ се динамично наставља у

садашњости и будућности, пружајући савременом човеку алтернативу, то јест предлажући му духовни живот.

Континуитет монашког предања има суштински значај за очување аутентичности и живости Православља. Посебно Света Гора представља аутентичну тачку ослоња за сваког трагаоца за истином, који посећује Атос у сврху преусмерења у свом животу. Свакодневно у Свету Гору долазе млади људи, академици, студенти и радници, у потрази за одговорима на своја егзистенцијална питања. Многи од њих, само једним разговором или молитвом једног просветљеног Старца, потпуно мењају свој начин живота. Монаси не истичу себе, нити „савремене ставове“, већ показују пут и начин обожења и спасења душе, који није ништа друго до пут Светих: непрестано покајање и безгранична љубав.

Искуство Свете Горе по питању континуитета предања православног монаштва

Монашко предање је кроз векове сачувало неискварени богословски, литургијски и духовни идентитет Цркве. Изузетан пример и светли центар тог континуитета представља Света Гора Атонска – *Перивој Пресвете Богородице*, како је назива благочестиви грчки народ. Искуство Свете Горе по питању континуитета монашког предања представља дични светионик за Цркву и за савременог човека, који је жедан онога што је аутентично и вечно. Уосталом, у Светој Гори сунце никада не залази!

Света Гора Атонска, са историјом дужом од хиљаду двеста година, представља јединствену институцију и пројаву континуитета монашке традиције, са великим и суштинским утицајем на целокупну Православну Цркву. Света Гора представља, не само свето и атрактивно географско подручје, већ и духовну институцију, радионицу светости, која кроз сва времена чува живим етос, практиковања и начин размишљања Светих Отаца.

Свакодневно се у 20 општежитељних светих манастира, 12 свештених скитова и више од 1000 келија служи вековима Света Литургија по непромењеном типичу. Такође се и трезвеноумно и

исихастичко предање неометано наставља, са доминантним духовним вршењем Исусове молитве: *Госїоде Исусе Хрисїе, Сине Божїи, њомилиј ме*. Духовно очинство и духовно руковођење остају главна и темељна осовина живота монаха, са ликовима светих Стараца који руководе генерације монаха, као и лаика ходочасника.

Првенствено монаси показују задивљујућу посвећеност у живљењу аутентичног подвижничког живота. Истовремено, непрекинута активност свештених атонских насеобина, са духовним и аскетским узорима, попут савремених светих личности, Пајсија Светогорца, Јосифа Исихасте и других, представља гаранцију за континуитет неисквареног светоотачког етоса и његово преношење на будуће генерације светогорских монаха.

Упркос удаљавању многих људи од Цркве, монаштво наставља да надахњује. Мноштво младих људи посећује наше манастире на Светој Гори, у Грчкој и овде у Србији, тражећи духовно усмерење. Оци који се подвизавају у њима не истичу новине у својим поукама ходочасницима, већ показују кроз сва времена сигуран пут покајања, смирења и љубави. На тај начин, Предање Цркве остаје живо и привлачно у савременом свету.

На Светој Гори свештене даноноћне службе представљају свакодневни и непрестани израз молитве и божанског богослужења. Овде је реч, не просто о *традицији*, већ о опитном богословљу.

Током свеноћних бденија, нарочито за Господње и Богородичине празнике, богослужење почиње ноћу и завршава се у зору, уз псалме, химне и духовне песме које током векова строго следе византијски типик.

Појци често не певају из штампаних књига, већ из вековних рукописа, очувавајући тако живо појачко предање. Карактеристично је да се речено догађа, не само у бројним општежитељним манастирима, већ и у Скитовима и Келијама, чак и кад се заједно моле само два монаха.

Драги моји,

У оквиру кратког времена предвиђеног за усмено излагање, као што је ово моје, биће довољно да наведемо неколико карактеристичних примера из Свете Горе, који својим животом и учењем показују свима нама значај континуитета монашког предања, и колико је важно да се сви трудимо да га заштитимо.

Свети Атанасије Атонски, утемељивач и *ἡγούμενος* светогорског монаштва, организовао је монашку заједницу на Атосу, поставивши узоре подвижништва и литургијског живота који су остали на снази вековима и до данас надахњују монахе. Строго држање монашког предања и основе духовног руковођења, које је он увео, поставили су темељ за континуитет монашког живота. Богословље светог Григорија Паламе о божанским енергијама и одбрана исихазма и даље имају своју динамику на Светој Гори – животом светих монаха и преношењем ових делања. У своје време, свети Пајсије Светогорац био је једна од најсветлијих личности савременог монаштва. Његов читав живот представља снажан пример континуитета монашког предања – кроз подвиг, молитву, саможртвену љубав према свима и непосредно духовно руковођење. Својим искуством и поукама, које су сачуване у бројним књигама и сведочењима, он преноси аутентичан исихастички духовни живот, оснажујући и истичући вредност континуитета монашког предања у васцелом православном свету. Свима нам је позната брига преподобног Пајсија за очување Предања, за обнову монаштва, као и за духовно утврђење поклоника. Са своје стране, свети Порфирије Кавсокалит је својим поукама увек истицао живу везу између вере и Предања, као пут личног преображаја и духовног уздизања.

Свети Сава Хиландарац, први Архиепископ српски, први делатник српског монаштва, био је истовремено чувар овог предања, повезујући српски дух са ширим православним Предањем, кроз монашки живот и просвету. Његово дело помогло је да се Предање и вера установи у српском народу, оснивајући манастире и школе, које су преносиле поуке светих Отаца Цркве. И наш љубљени манастир, Хиландар, вековима је био, и Божијом благодаћу, наставља да буде,

светионик монашког живота који је у процвату, и духовног руковођења благочестивог српског народа. Посебно у периоду турског ропства, када су се хиландарски оци показали заштитницима вере и српског језика, Хиландар је допринео очувању аутентичног литургијског и подвижничког предања, као и културног наслеђа и идентитета Срба. Познато је да се обнова монашког живота у Србији после краја 20. века, упркос тешкоћама због ратних сукоба и политичке нестабилности која је уследила, заснива на непрекинутом духовном предању, које је дошло до наших дана неискварено, преко светих личности Српске Цркве и преко манастира.

Коначно, свети Никодим Светогорац је, преко својих дела, као што је *Добројољубље*, веома допринео очувању и ширењу исихастичке традиције. Дубоко посвећење у духовном животу подржава континуитет монашког предања, посебно у монашкој држави Свете Горе, у којој се његова писана дела проучавају, а његово учење примењује до данас.

Веома важан израз непрекинутог монашког предања у Светој Гори јесте исихастичко предање и неговање умне молитве. Исихазам наставља да буде духовни кисеоник Свете Горе, док се умна молитва *Госјоде Исусе Христје, ѿмилиј ме*, врши не просто као техника, већ као начин постојања. Преподобни Јосиф Исихаста (+1959), који је живео у пећинама Свете Горе, обновио је на задивљујући начин предање светог Григорија Паламе и свештенодостојних Новофилокалиста Кољивара. Познато је да од њега потиче духовно поколење које је пренело исихастички живот, како унутар Свете Горе тако и у дијаспори. Знамо да је блаженопочивши старац Јефрем Филотејски пренео светогорски начин живота у више од 15 манастира у Америци и Канади, стварајући острвца православног подвижништва на Западу којим влада материјализам. Ови свети, као и многи други, својим животом, писаном речју и духовним руковођењем, делују као живи примери континуитета предања православног монаштва. Њихово присуство у монаштву и дело у Светој Гори обезбеђују непрекинуто преношење апостолског духа до данас.

Литургијско предање, светоотачко учење и подвижничко искуство преносе се од старца на послушника, не као теоријско знање, већ као проживљена истина. Овај лични начин преношења осигурава да Предање не губи своју аутентичност, будући да пролази кроз срце и искуство свога носиоца.

У наставку, после навођења примера из искуства Свете Горе, усредсредимо се на једног од новијих светогорских светих Стараца, на преподобног Јосифа Исихасту, којег смо већ поменули, будући да кроз његов живот, подвиге и учење можемо да схватимо значај континуитета монашког предања.

Од свих је прихваћено да се за велики допринос преподобног Јосифа Исихасте сматра углавном поновно повезивање са претходним и древним монашким предањем, обнова монашког и исихастичког идеала, као и наставак и преношење истог на потоње генерације. Свакако да се не ради о оснивачу или организатору монашког живота, какви су били Антоније Велики или Пахомије Велики, или, касније, за словенско монаштво, преподобни Пајсије Величковски. Када је преподобни Јосиф дошао у Свету Гору, почео је са трудом и болом да трага за оним што је сазнао из читања Светих Отаца и Житија великих светих подвижника. Оно што је научио од малобројних отаца подвижника које је упознао, испробао је, усвојио кроз многа искушења, невоље и жалости, које је искусио у свом монашком животу, и, коначно све то опитно саставио, својим добрим настројењем, слободом у Христу и просветљењем Светог Духа. На тај начин, све чему је учио своје ученике, а преко њих и све нас, било је из његовог личног искуства и на његов лични начин, онако како су учили пре њега велики подвижници оци Цркве. Ради се очигледно о још једној заоставштини наше Цркве, Отаца и Светих, коју смо добили од овог савременог Свеца, који је успео у наше дане да достигне до виших степена духовног живота, и да се покаже аутентичним настављачем светогорског трезвеноумног предања.

Свакако, оно чему нас је он учио није било непознато претходном монашком предању, него је поново принето са вером и сигурношћу као опробани духовни опит. У његово време чак и

преношење искуства једног подвижника старца није било датост. Сам преподобни Јосиф је у својим трагањима за духовним руковођењем наилазио на извесно одбијање, које га је жалостило. Међутим, током свог живота, благодат Божја га је усмерила да надокнади тај недостатак, дајући му прво доживљај исихастичког живота, а потом и расположење да таквом животу поучава, чак и у својим писмима, оне душе које су то тражиле, имајући поверење у божанску благодат, да ће она даље дати процват и напредовање.

Пример и учење светог Јосифа утицали су на обнову монашког и исихастичког идеала у Светој Гори, и то у време када је број монаха опадао у целом православном свету, а претерано наглашавање друштвене димензије православне побожности негативно утицало на тежње ка предањском монаштву.

Преподобни Јосиф Исихаста је уобличио правило свог подвижничког живота на основу упутстава старца Данила из подвижничке области Хладних Вода, и старца Калиника Исихасте из Катунскије на Светој Гори. То правило садржало је строги пост, ћутање, потпуну безбрижност, свакодневно исповедање помисли, сваке вечери свеноћно бденије, непрекидну умну молитву. Упорност у држању тог правила са пажњом и самоосудом обезбеђивало је доживљај божанске благодати, лично искуство општења са личним Богом. Тај лични доживљај давао му је могућност да достигне ниво испуњености божанском благодаћу, и да је истовремено пренесе на своје ученике. Помиње се да је блаженопочивши старац Јосиф Ватопедски примио посету божанске благодати првих дана пошто је постао послушник код светог Јосифа, док је преподобни Јефрем Катунскији, који је такође долазио код преподобног Јосифа, сведочио: „Ниси могао да се наситиш благодаћу коју би ти Старац давао!“, а то је неуобичајено и тешко достижно, чак и за многе врлинске Старце, што показује највишу смелост пред Богом, али још и аутентично и истинито *сйарчесйво* у свој својој велелепности. Старац који има духовно богатство предаје га свом послушнику, а послушник, са страхом Божјим, прима тај божански залог, како би га сачувао и предао даље потоњим генерацијама. Када старац прими *достојанство* духовног руковођења, као што преподобни Јосиф

Исихаста наводи, он постепено открива своје искуство, како би излечио потребу браће за учењем и духовним руковођењем, извршавајући заповест љубави. Ово је квинтесенција светогорског предања које показује велики значај континуитета монашког предања у целини.

Видови подвига које је следио преподобни Јосиф Исихаста непосредно су утицали на његове наследнике и ученике, тако да су многи од њих усвојени од њихових братстава. Бденије, које је сматрао највећим подвигом које кроти тело, установљено је када су његови послушници били са својим братствима у Новом Скиту и на другим местима, али и делимично у појединим данашњим великим општежићима која су духовним очинством везани за светог Јосифа. Свакодневно исповедање помисли послушника на чему је преподобни Јосиф инсистирао, постало је прихваћено не само у братствима Келија и Скитова, већ и у великим атонским манастирима, као фактор успеха у одбацивању страсти и сигурног руковођења на путевима божанске благодати. Преподобни Јосиф, пошто је достојно и на одговарајући начин руководио своје послушнике, потврдио је институцију *Старца (Геронде)*. Он је видео Старца као носиоца благодати, *ио обрасцу Христџа*. Разумео је да јединство Старца и послушника представља, не неку сентименталну приврженост, нити још један обичан људски однос, него надасве светотајински однос који упућује на самог Бога.

Знамо да свакодневно служење Свете Литургије на Светој Гори представља услов за успех пажљивог монаха. Премда је преподобни Јосиф био крајњи исихаста, волео је богослужења и појање. Он сам, иако није био музички образован, појао је веома добро по усменом светогорском предању. Био је такође за доследно држање црквеног типика, који, како је учио, мора да садржи суштину.

Преподобни Јосиф Исихаста био је, како у подвижништву, тако и у литургици, погружен у струје учења древних Отаца, исихаста 14. века и филокалијског покрета свештенодостојних Кољивара 18. века. Ради се о једном оцу исихасти нашег доба који је проживео исихстичко и филокалијско предање и успео да га пренесе својим

наследницима и ученицима. Будући да је утицај који су они примили од његовог истинитог предањског живота био непосредан и пресудан, сматрамо да су допринели не само порасту броја монаха у Светој Гори, већ и духовном препороду савременог светогорског монаштва па, према томе, и целог православног монаштва. Својим учењем и преко својих ученика допринео је значајно спајању киновијског духа са исихастичким духом на Светој Гори. Вршење послушности кроз неопходна послушања, уз држање ћутања и умне молитве очувавају услове послушности и тиховања, док се ум послушника, безбрижан и чист, креће у непрекидном сећању и сједињењу са Богом.

Према томе, карактеристична је чињеница (која уједно потврђује значај континуитета монашког предања) да су сви савремени светогорски свети, Пајсије Светогорац, Порфирије Кавсокалит, Софроније Есекски, Јосиф Исихаста, наглашавали неопходност вршења заповести и безрасудне послушности духовном оцу, са нагласком на почетним стадијумима подвижништва. Сви су прошли кроз сурово и бескомпромисно телесно подвижништво. Сви су вршили умну молитву и трезвеноумни подвиг чувања ума, и сви су тражили посвећенике сагледатељног живота да би научили ову узвишену духовну вештину. Коначно, сви су на врх постављали врлину смирења, како би се постигло очишћење од страсти.

Ваша високопреосвештенства, свети Игумани, часни оци, драга моја браћо у Христу,

Смирено сматрамо да у свету ужурбаности, релативизма и дезоријентације као што је овај данашњи, непрекинути континуитет предања православног монаштва може послужити као духовна котва и тачка ослонца за истину Цркве. Истина јеванђељске поруке никада не може бити искривљена проласком векова, док аутентична реч Светих Отаца Цркве важи за сва времена. Нова поколења теже (иако то јавно не изражавају) доследности у животу, миру и мудрости којом зраче монаси, који се труде да живе континуитет монашког предања. И, верујте ми, веома је утешно и охрабрујуће оно што примећујемо, на пример, код отаца на Светој Гори, да се многи, нарочито млади људи,

после поклоничког путовања Врту Пресвете Богородице, враћају Цркви или се са већим ангажовањем укључују у живот Цркве.

Монаси нарочито подносе терет, јер очување и континуитет предања у монаштву није пасивно чување начина живота, већ активно живљење живота распетог монаха у свим његовим димензијама. Према томе, као Православна Црква имамо одговорност да осигурамо да се монашко предање преноси са генерације на генерацију аутентично, а не формалистички и процедурално. Монашке заједнице треба непрестано да живе у покајању и истини. Истовремено, верници који посећују или су духовно повезани са православним манастиром треба да траже и примају истинско јеванђелско духовно руковођење, без компромиса, који савремени страни друштвени трендови и мода настоје да наметну, али и избегавајући утицаје разних идеологија и идеолошких опсесија.

Континуитет монашког предања није питање музејске конзервације некаквог древног начина живота, као што је монаштво, већ је императив живота. Манастири у целом православном свету, као живе радионице духовног живота, треба непрестано да доказују да истинско, аутентично предање никада не стари, не задовољава се само заштитом својих вредности у конзервирању, већ се непрестано обнавља у светлости Христовој, у вери, у монашким врлинама смирења и послушности и у божанској благодати.

Хвала на пажњи. Желим вам успех у даљем току заседања и молим се светом Прохору Мироточивом, заједно са светим Акакијем Кавсокаливитом, којем од младости своје служим, да нам буду на помоћи.

*Са јелинској ѿревео Дејан Рисѿић,
Задужбина свейој Манастира Хиландара, Београд*